

Kritik mot en tjänsteman vid ett sjukhus för kränkning av anställdas yttrandefrihet

Bakgrund

I samband med att tjänsten som verksamhetschef för onkologiska kliniken vid Karolinska Universitetssjukhuset skulle tillsättas skickade ledningsgruppen vid institutionen för onkologi och patologi, Karolinska Institutet, en skrivelse till divisionsprefekten. I skrivelsen, daterad den 20 oktober 2008, anfördes bl.a. följande.

När AA, verksamhetschef på onkologikliniken, KS, avgick 14-092008 tillsattes en tf. verksamhetschef utan docentkompetens och med specialistkompetens i kirurgi. [– –]

Ledningsgruppen för Institutionen anser även att den som leder verksamheten i klinisk onkologi vid den största och mest välkända onkologikliniken i Sverige bör vara specialistkompetent i onkologi. Att på verksamhetschefsnivå byta ut specialistkompetenser på ett universitetssjukhus kan vålla stora problem och ses som en avvikelse.

Verksamhetschefen i klinisk onkologi vid Karolinska Universitetssjukhuset bör också ha djup kunskap i medicinsk onkologi och radioterapi för att leda den kliniska verksamheten samt hålla en kvalitet vid kliniken som tillåter högklassig transnationell cancerforskning på Karolinska Institutet. För detta krävs minst docentkompetens.

– – –

I ledningsgruppen för berörd institution ingick bl.a. AA, BB och CC, professorer vid Karolinska Institutet och överläkare vid den onkologiska kliniken vid Karolinska Universitetssjukhuset.

Den 28 oktober 2008 skickade DD, tillförordnad verksamhetschef för onkologiska kliniken vid Karolinska Universitetssjukhuset, e-brev till AA, BB och CC.

I e-brevet till CC anfördes bl.a. följande.

Jag blev i går uppkallad till divisionschefen EE som presenterade ett brev som ledningsgruppen för Institutionen onkologi och patologi författat. Till min stora besvikelse såg jag att du deltagit i författandet av detta brev.

– – –

Brevet handlar i sin helhet om en förtalskampanj mot mig, divisionsledningen och delvis även divisionsprefekten. Sjukledningen är mycket upprörda över detta beteendet! Tyvärr finns även ett par andra medarbetare från Radiumhemmet med på listan.

Eftersom du i detta brev skriver under på min inkompetens som chef för onkologiska kliniken måste du med omedelbar verkan i egenskap av mig underställda medarbetare fundera över dina funktioner vid kliniken. I första hand gäller det naturligtvis din ställning som överläkare vid HHH-sektionen där jag ju för närvarande också är din sektionschef. Den tilltänkta positionen i advisory board som jag pratade med dig om är naturligtvis utesluten. Jag kommer även att se över din schemaläggning vid sektionen och hur arbetet med ett Lungonkologiskt centrum kan drivas vidare.

E-breven till AA och BB innehöll liknande formuleringar.

Anmälan

I en anmälan till JO framförde FF, med hänvisning till en artikel som publicerats i Svenska Dagbladet den 11 februari 2009, klagomål mot DD angående kränkning av yttrandefriheten.

FF anförde bl.a. följande. DD har hotat AA, BB och CC som en följd av de uttalanden som de gjort i skrivelsen den 20 oktober 2008. DD:s agerande innebär en bestraffning för att tjänstemännen hade utnyttjat sin yttrandefrihet.

Utredning

Styrelsen för Karolinska universitetssjukhuset anmodades att inkomma med utredning och yttrande över vad FF hade anfört i sin anmälan. Som sitt remissvar lämnade styrelsen en skrivelse som hade upprättats av sjukhusdirektören GG. I skrivelsen anfördes bl.a. följande (*omnämnda bilagor har här utelämnats; JO:s anm.*).

Prefekten vid institutionen för onkologi och patologi vid Karolinska Institutet har i en skrivelse (bilaga 1) dagtecknad den 20 oktober 2008 och ställd till divisionsprefekten, framfört institutionens ledningsgrupps åsikter rörande den kommande tillsättningen av ny verksamhetschef vid kliniken för onkologi vid Karolinska universitetssjukhuset. Skrivelsen får enligt vår uppfattning tolkas så, att det är institutionens åsikt att sjukhusets tillförordnade verksamhetschef för den onkologiska kliniken inte har nödvändig kompetens för sin befattning och att en tillträdande verksamhetschef måste ha minst docentkompetens inom onkologi.

Nämnda skrivelse kom efter en tid till divisionschefens och tillförordnade verksamhetschefens kännedom. Den ifrågasatte verksamhetschefen reagerade på skrivelsen med de tre mail som refereras i anmälan (bilaga 2, 3 och 4). Mailen är ställda till tre av medlemmarna av ledningsgruppen vid institutionen för onkologi och patologi vid Karolinska Institutet, i vilkens namn skrivelsen är avfattad. Dessa tre personer är professorer vid institutet och överläkare vid den onkologiska kliniken vid sjukhuset. I sina roller som överläkare är de formellt underställda verksamhetschefen. Mailen uppfattades av de tre berörda som hotfulla och även så att de skulle kunna komma att beskäras vissa av sina funktioner inom kliniken. En kort tid efter det här beskrivna skeendet avhölls ett möte mellan divisionschefen, den tillförordnade verksamhetschefen och de tre berörda överläkarna. Vid mötet diskuterades det inträffade och verksamhetschefen bad i det sammanhanget om ursäkt för sin överreaktion, sitt agerande och för de formuleringar som använts i mailen.

Styrelsens sammanfattande bedömning och yttrande

Skrivelsen från institutets prefekt och medlemmar av ledningsgruppen redovisar deras kriterier för valet av ny permanent verksamhetschef för kliniken för onkologi. De konstaterar att den tillförordnade verksamhetschefen inte besitter de angivna kvalifikationerna. De är i sin fulla rätt att göra så. Samtidigt är deras uppfattning polemisk i det att de kvalifikationer som de anför inte är de enda eller avgörande för beslutet om tillsättning av en permanent verksamhetschef.

Det är därför förståeligt att den tillförordnade verksamhetschefen, som är kandidat till det permanenta chefskapet, reagerade och ingick i svaromål.

Kritik förtjänar emellertid att riktas mot sättet på vilket det skedde.

För detta har verksamhetschefen, uppmärksammas av sjukhusledningen, bett de berörda överläkarna om ursäkt, vilken accepterades.

Ingen av de åtgärder som nämns i e-mailed och som av de berörda uppfattats som "hot" har vidtagits och kommer inte heller att vidtagas.

I styrelsens protokoll den 20 april 2009 har antecknats att ledamoten HH gjorde ett särskilt uttalande och önskade att styrelsen skulle göra följande tillägg till remissvaret.

DD har uppträtt klandervärt och visat prov på dåligt omdöme. Styrelsen ser med stort allvar på det inträffade.

FF bereddes tillfälle att yttra sig över remissvaret.

I ett beslut den 4 maj 2010 anförde *JO André* följande.

Rättslig reglering

I 2 kap. 1 § regeringsformen (RF) föreskrivs att varje medborgare gentemot det allmänna är tillförsäkrad yttrandefrihet, dvs. frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor. Begränsning av yttrandefriheten får enligt 2 kap. 12 § RF ske endast genom lag eller, i vissa fall, genom annan författning. Någon sådan begränsning är dock inte aktuell i förevarande fall.

Yttrandefriheten utgör en förutsättning för en fri debatt om lämpligheten och riktigheten av myndigheternas handlande och möjliggör därmed också en granskning av hur offentliga tjänstemän sköter sina åligganden.

Lagregleringen om yttrandefrihet ger offentligt anställda samma skydd som alla andra medborgare. En offentligt anställd kan således fritt ge uttryck för sin uppfattning rörande den egna myndighetens eller annan myndighets verksamhet, såvitt tystnadsplikt inte gäller för uppgifterna.

Det skydd för yttrandefriheten som regeringsformen anger är ett skydd gentemot "det allmänna". Skyddet innebär att en myndighet inte får ingripa vare sig formellt eller informellt mot någon för att han eller hon har använt sig av sin grundlagsstadgade rätt att yttra sig i massmedier eller på annat sätt ge uttryck för sin uppfattning. En myndighet får inte heller försöka motarbeta att den anställde använder sig av sina rättigheter. En arbetsgivare får således inte genom generella uttalanden eller genom kritik i enskilda fall försöka påverka arbetstagaren i fråga

om det sätt på vilket yttrandefriheten används. Detta gäller även i de fall en myndighet anser att arbetstagaren har lämnat felaktiga uppgifter. Myndigheten är i stället hänvisad till att på lämpligt sätt bemöta och rätta sådana uppgifter.

Den som är anställd vid en myndighet har alltså rätt att, utan att behöva frukta att bli föremål för repressalier från myndighetens sida, offentligt framföra från arbetsgivarens uppfattning avvikande synpunkter på myndighetens organisation och verksamhet. Reglerna till skydd för yttrandefriheten fritar dock självfallet inte den anställde från skyldigheten att i arbetet lojalt rätta sig efter arbetsgivarens beslut och direktiv angående hur verksamheten ska bedrivas, oavsett vilken uppfattning han eller hon kan ha om dessa.

Bedömning

Av utredningen framgår bl.a. följande. Den 20 oktober 2008, i samband med att tjänsten som verksamhetschef för onkologiska kliniken vid Karolinska Universitetssjukhuset skulle utlysas, skickade ledningsgruppen vid institutionen för onkologi och patologi vid Karolinska Institutet en skrivelse till divisionsprefekten. Ledningsgruppen redovisade i skrivelsen vilka kvalifikationer den ansåg krävdes för tjänsten som verksamhetschef. Av skrivelsen framgick att den tillförordnade verksamhetschefen inte hade dessa kvalifikationer. I ledningsgruppen ingick bl.a. AA, BB och CC, professorer vid Karolinska Institutet, tillika överläkare vid den onkologiska kliniken vid Karolinska Universitetssjukhuset. I den senare funktionen var berörda tjänstemän underställda den tillförordnade verksamhetschefen DD.

Det kan konstateras att de åsikter som förts fram i den aktuella skrivelsen ligger inom ramen för yttrandefrihetens område.

När DD fick kännedom om skrivelsen skickade han e-brev till de tre överläkarna. I e-breven hänvisade han till skrivelsen och uppmanade överläkarna att ”fundera över dina funktioner vid kliniken”. Han uttryckte vidare att vissa tilltänkta funktioner nu var ”uteslutna”. Av remissvaret framgår att AA, BB och CC uppfattade e-breven som hotfulla och att det fanns risk för att de skulle kunna komma att beskäras vissa av sina funktioner inom kliniken.

Det står klart att berörda överläkare har kritiserats och att de har utsatts för hot om repressalier för att de, genom ledningsgruppens skrivelse, framfört sin uppfattning beträffande kompetenskrav som de ansåg borde ställas vid rekryteringen av verksamhetschef. DD har genom sitt agerande på ett flagrant sätt kränkt AA:s, BB:s och CC:s yttrandefrihet och han förtjänar allvarlig kritik för detta. Det har framkommit att ett möte har ägt rum mellan divisionschefen, DD och de tre berörda överläkarna och att DD i det sammanhanget bett om ursäkt för sitt agerande och för de formuleringar som använts i e-breven. Styrelsen för Karolinska Universitetssjukhuset har i remissvaret även anfört att ingen av de åtgärder som nämns i e-breven, och som av de berörda uppfattats som hot, har vidtagits. Mot denna bakgrund anser jag mig kunna lämna saken med den allvarliga kritik som har uttalats.

Ärendet avslutas.